

Pontosítás a csíkszentmihályi–csíkszentmihályi rovásfelirat olvasatához

1. A felirat 1501-ben keletkezett, helyszíneként a címben szereplő két településnév mellett Csíkszentmárton is felmerült. 1749-ben másolták le először, 1751-ben másodsor. A két másoló egymástól függetlenül dolgozott. Az eredeti rég megsemmisült. Az utókor kutatói sokféle olvasattal próbálkoztak, akadt köztük egészen nevetséges feloldás is.

A legnagyobb erőpróbát a második, harmadik és negyedik szó jelentette (olvasata jobbról balra történik). A végleges megoldást magunk közöltük a *Romániai Magyar Szó* című napilap 1997-es évfolyamában.¹ Most megpróbálkozunk az **esztendőbe** szó olvasatának véglegesítésével is. Mellékletként az 1751-es másolatot közöljük, mivel az egykori „írnok” értelmezte is a betűket, a szaktudomány ezt tekinti a szöveg első – helyenként ugyan hibás – olvasat-kísérletének.

2. Kérdéses szavunk a második sor végén, bal felől található. A kiírt betűk: SZTNDÖBH. Ugratva, azaz mellőzve van háromszor az E betű, az ND összevont jel. A rovásírás kutatói körében a szó végén látható H betű okozott fejtörést: E vagy H betűvel van-e dolgunk?

Sebestyén Gyula: *A magyar rovásírás hiteles emlékei* (1915) című munkájában közli az addigi megfejtéseket, ezekből szemelgetünk: esztendőbeh, sztendőben, sztendő, erdőbe (!), esztendőh, esztendőbe. A legutolsó változat Sebestyén Gyulától származik, ő egyértelműen E hangértéket tulajdonított az utolsó jelnek. Ugyancsak ő „belejavított” a második és harmadik szóba, így a **születésétül** eredményre jutott. Több mint nyolcvan évig (a már említett 1997-ig) ezt az olvasatot népszerűsítették (néha még ma is) a kiadványok.²

3. A *Népújság* 1997-es évfolyamában cikket közlünk *Egyes rovásbetűk jelöléséről* címmel, amelyben – Szabó T. Attilára utalva – a régi szóvégi „hehezésről” is szóltunk.³ Példákat hoztunk fel a bolognai rováslemlék egyes személyneveinek H betűre végződő alakjaira. Pl. Vinceh, Emreh (=Imreh). Eme H betűről Sándor Klára ezt írta: „Ez a jel a székely rovásírás emlékeiben e és h fonémát is jelölhet. Föltűnő, hogy a naptárban csak szövegben találjuk, de nem a várható h-t vagy zárt e-t jelöli, hanem egyszerűen a szóvégén álló ä (=e) jelölésére alkalmaz-

ták.”⁴ A „naptár” a bolognai rováslemlék, amely a XV. sz. második feléből való.

Mi a helyzet a csíkszentmihályi–csíkszentmihályi emlék esetében? Sebestyén Gyula feloldásától kezdve úgy szölván mindenki E betűként fogta fel: esztendőbe. Most módosítunk ezen az állásponton, az előkerült nyelvtörténeti adalékok ezt kötelezővé teszik.

a) Először is utalunk arra, hogy a teljes szövegben egyetlen e/é betűt sem írt ki az egykori rovó. Ez a nagyfokú betűspórlás – nyilván – a munka megkönnyítését szolgálta. Van egy ilyen szabály, hogy: „Ha a magánhangzó szó végén áll, szükségszerű kiírni – különben semmi sem jelezne meglétét.”⁵ Tökéletesen igaz: érvényes ez például az ótürk feliratokra, de meglehet, hogy a jóval korábbi szkíta emlékekre is.

b) Egyik régi „hehezős” szavunk Szabó T. Attila: *Magyar történeti nyelvtan* (I-II) című könyvében található. A szerző a *Debreczeni-kódexben* (1519) bukkant rá: varosbah.⁶ Nos, ha ennek a szónak rovásbetűs alakjára gondolunk, fel sem merülhet a szóvégi H betűnek E hangértéke.

c) További adatokat Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*ából vettünk: IV. kötet. 1570: zekely (=Székely) Simonneh (959. l.); 1597: az rah (=rá) támadásért (964. l.); 1603: teh magad (761. l.); VI. kötet. 1568: Beh iratuk; Beh kwldeottuk (=küldöttük. 306. l.); XII. kötet. 1570: Neh legien (176. l.); 1573: leh utyk (ütik) (31. l.).⁷

Ennyi példa is elegendő arra, hogy bizonyítsa: a régi magyar nyelvben elég gyakoriak voltak ezek a H betűben végződő szóalakok, ezeket mássalhangzóra végződő szavakban is „hasznosították.”

4. Mindezek fényében leszögezhetjük: a csíkszentmihályi–csíkszentmihályi rovásszöveg elemzett szavának a végén a H betű egyáltalán nem E hangértékű. A két bemutatott történeti példa egymást erősíti: városbah, esztendőbeh. Időben nagyon közel állnak egymáshoz: 1519, 1501. Olvasatunkkal valójában a második másolónak szolgáltatunk igazságot: 1751-ben helyesen oldotta fel a szó jelentését.

5. Álljon itt végül a teljes szöveg (az

A csíkszentmihályi felirat marosvásárhelyi másolata

elhagyott fonémákat kisbetűvel jelöljük): URuNK MeGet TIGeNFOGVÁN ÍRNak eZeRŐT SZÁZegy eSZTeNDÖBeH MÁTYÁS JÁNOS eSTYTÁN KOVÁCS CSINÁLTÁK MÁTYÁSMeSTeR GeRGeLYMeSTeR CSINÁLTÁK.

A tigen szó jelentése: az előbbtől, mi-naptól, mostantól stb. (fogván).

A felirat utolsó sorában – szerintünk – rövidítések vannak, minden betű után pont látható. Akadt, aki ezeket is összeolvasta. Különben a szövegben a „szerző” a szavakat négy ponttal választotta el egymástól.

Ráduly János

Irodalom:

- Ráduly János: *A csíkszentmihályi–csíkszentmihályi rovásszöveg olvasatához*. Romániai Magyar Szó. Új sorozat. Szabad Szombat melléklet. 1997. május 17-18. 18. sz. Lásd még: Uő: *A rovásírás vonzásában*. Korond, 1998. 7-9.; Uő: *Titkok a rovásírásban*. Székelyudvarhely, 2004. 45-48.
- Dr. Sebestyén Gyula: *A magyar rovásírás hiteles emlékei*. Bp., 1915. 62-64.
- Ráduly János: *Egyes rovásbetűk feloldásáról*. Népújság, XLIX. (1997. február 15) 31. sz. 4. Lásd még Uő: *A rovásírás vonzásában*. Korond, 1998. 64-65.
- Sándor Klára: *A Bolognai Rováslemlék*. Szeged, 1991. 63.
- Uo. 66.
- Szabó T. Attila: *Magyar történeti nyelvtan. I-II. Történeti hang- és alaktan*. Bukarest, 1962. 79.
- Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*. IV. kötet. Fém-Ha. Bukarest, 1984.; VI. kötet. K-Ki. Budapest-Bukarest, 1993.; XII. kötet. Szák-Táv. Budapest-Kolozsvár, 2005.

